
M Ű H E L Y

...a grimasz az arcomon nem látszik...

— több napos beszélgetés Varga Imrével,
valamikor 1983 nyarán —

(Részletek)

Varga Imre 1950. február 5-én született Kisgyarmaton. Két évig, Pozsonyban, filozófia–magyar szakos egyetemi hallgató volt. Korrek-torként dolgozott az *Új Szónál*, majd lektorként az *Irodalmi Szemlé-nél*; ez utóbbinak 1974. és 1980. között egyik szerkesztője. Szerepelt az *Egyszemű éjszaka* című antológiában (Madách, 1970.), valamint gyermekvers-antológiákban. Kötetei: *Crusoe-szaltók* (1975.); *A med-ve alászáll* (1977.); *Sárkányölő Jankó* (mesekönyv, versben – 1978.); *Boszorkányszombat* (1981.) Elsősorban költő, de ír prózát, esszét is; rendszeresen publikálja a szlovák irodalomból készült műfordításait. 1980 tavaszától Budapesten él.

Kőrössi P. József: Itt van *A medve alászáll* és a *Boszorkányszombat* cí-mű köteted a kezemben. Mindkettőben szerepel *A medve alászáll* című vers. Kijegyeztem magamnak azokat a változtatásokat, amelyeket eszközöltél. *A medve alászáll* 1977-ben jelent meg, 1981-ben a *Boszorkányszombat*. . .

Varga Imre: *A medve alászáll* című vers, ami átkerült az azonos című második kötetemből a *Boszorkányszombatba*, a folytonosságot jelezné. Nem az én ötletem volt, a könyv felelős szerkesztője vetette föl, hogy milyen jó lenne ezt a verset szinte mottószerűen szerepeltetni a könyv élén. Én egy ideig gondolkodtam is ezen: túlságosan ríktó propagációnak tűnt, aztán rájöttem, hogy beleillik a könyv szerkezetébe, sőt: úgy áll össze, ha ez a két vers – a verses játék és *A medve alászáll* – összefogja, keretbe fogja az anyagot. Az volt a szándékom, hogy az első... a természeti népek költésze-tére hajazó ciklusban egy, az előző kötetemben is közölt verssel, sőt, az elő-ző kötet címadó versével jelezzem a folytonosságot. *A Boszorkányszombat*-ban található változatban stilisztikai és verstani változtatásokat eszközöl-tem: plasztikusabbá vált a sor, kifejezőbbé a ritmus. Ez műhelymunka volt, ennek semmi köze a politikához, a kiadói ideológiákhoz, vagy az évfordulókhoz.

K. P. J.: Igen. A sorok tördelése is másként alakul a második változat-ban. Viszont ennél érdekesebb dolgok is vannak itt, amelyeket azért tartok fontosnak, mert általuk be tudunk tekinteni egy olyan szakmai mozgástér-be, amelyben talán gondolataid alakulását is megfigyelhetjük. Ugyanakkor az is kiderülhet, hogy az évek során hogyan változtak eszközeid, hogyan ke-

rested és találtad, vagy nem találtad meg azt a formát, amelyben egyre pontosabban fejezheted ki magad.

A *medve alászáll* című vers második szakaszának harmadik sorában, az első változatban használt „lebulló”, lágy hangzású szót – a *b* és az *l*-ek puha havazását – a hangos, ropogó, kopogó, kemény csörgésű „lepergő” szóval cserélted föl (*p, r, g*). . .

V. I.: Ezekről nem szívesen beszélek. A szóváltogatás vagy magyarázza magát, vagy nem. Ha nem, akkor fölösleges volt, és fölösleges a kimosakodás is. Formai, verstani kérdések ezek, melyeknek nyilván tartalmi vonatkozásuk is van.

K. P. J.: Általában a lágyabb, kellemesebb hangzású szavakat cserélted kopogó, dübörgő, hangos szavakra. Nem árt, ha újra megemlítem: az első változat '77-ben, a második '81-ben jelent meg. . .

V. I.: Kíméletlennek kellett lennem. Nem tartom szenteknek a saját szövegeimet, elvégre én írtam őket, én felelek értük. Elég sokat változtatok. Később, ha legépelem, átgépelem a verseket, előfordul, hogy szavakat cserélek ki, szakaszokat hagyok el, tömöríték; csetleg, ha úgy érzem, valami hiányzik, beleírom. Nem hiszem, hogy a verset az isten, vagy a múzsák súgják, és nem lehet rajta változtatni.

K. P. J.: Vannak itt olyan változtatások is, amelyek összefüggéseket változtatnak meg gyökeresen. Ennek a versnek az első változatában Atyácskám, míg a *Boszorkányszombat*-beli, tehát a későbbi változatban már Anyácskám szerepel. . .

V. I.: Ez sajtóhiba... Sajtóhiba. Igen, ez egyértelmű. Az Atyácskám, a medveatyám a vogul mítoszokra utal. Ez a nyomda alkotókészsége.

K. P. J.: A Tóth László készítette interjúban – úgy éreztem – mintha próbálnád mentegetni, kimagyarázni első kötetedet: nem tartod jónak. Egy-másután olvastam viszonylag sok publikációdát, három verseskönyvedet: egyszerűen nem találtam bennük üresjáratot. Arra vagyok kíváncsi, hogyan sikerül kiválogatnod, összegyűjtened egy kötet anyagát, úgy, hogy abban sem pongyolaság, sem üresjárat nemigen található. Honnan ez a fegyelmélettség és önkontroll? Mennyit dolgozol verseiden?

V. I.: Kicsit udvariasabb vagy, mint a kritikusaím. Én nem tudok olyasmit mondani, ami engem jobb fénybe állít, mint a kötetecím.

K. P. J.: A *Lied* című versed az *Életünkben* jelent meg. Klasszikus szomorúságot érzek benne; megvertséget, amit viszont erősen viselsz. „*fecskék csontja hull; / a föld is megremeg.*” „*a szél fűrésze csontot ért*”, „*boszognak rémei*”. Fontos versnek tartom, de könyveidben nem találkoztam vele.

V. I.: Ha jól tudom, a válogatott verseimbe se került be. Nem is tudom miért.

K. P. J.: Nem annyira fontos?

V. I.: Az élmény még elég közel áll hozzám. Rossz, bizonytalan időszakban nagyon szerettem egy lányt, akivel mégsem sikerült igazából találkoznom. Ezt ne úgy értsd, hogy pusztán valamiféle kamaszos vágyódásról beszélek. Megpróbáltam ezért a szétszórtságot, borzalmakkal telített időszakot formáival enyhíteni: ezért a dallamosság. Nem véletlenül írtam németül a címét: az a lány is német származású volt.

K. P. J.: Mindenképpen említettem volna *Szőcs Gézát*; úgy érzem, van valami közös a verseitekben, a költészetetekben.

V. I.: Azt akarod, hogy megmagyarázzam. . . Meg lehetne ezt magyarázni. . . Tudom, ez a rokonság nem hatásszinten megy. Legalábbis az én ré-

szemről nem. Szőcs Géza is elemibb erejű költő annál, hogy hatással lett volna rá az, amit én csinállok. Egyrészt a gondolatiság, a filozófikum igénye az, amit én a szövegeimben, verscímekben fontosnak tartok; másrészt meg a... képek, mítoszok, mesék... Ezt a kettőt elég nehéz összegyűrní, mert -, hogy is mondjam - két irányba tartanak. A gondolatiság a filozófikum a versben, ugyanakkor a mítosz, a meseotívumok a mesék képei, a legendáké; valamiféle epikum, prózaiság és lírikus szenvedély... A versben ez nem jár együtt, sőt... kiszorítják a gondolatiságot, a filozófiát a versből. Megpróbáltam a kettőt egyeztetni. Szőcs Géza verseit olvasva, megismerve, úgy érzem, hogy ő nem csak a romániai magyar irodalomban jelent újat, új hangot, hanem egyáltalán a magyar irodalmi közegben is egészen új jelenség. Ha majd elmúlik az ő divatja is, erre rá fognak jönni. Ő nem csak divat, hanem valóban olyan költő, aki fontosakat mond, és úgy érzem, a módszere is nagyon jó. Az a módszer, ami engem is izgat, engem is mozgat, engem is foglalkoztat: a gondolatiságnak és a gondolatelőttiségnek az összszegyúrása. Meg lehetne magyarázni, hogy ez a helyzet miért éppen kisebbségi közegekben termelődik ki. Erre megvan a lélektani, szociológiai magyarázat.

K. P. J.: Komoly élmény volt, hogy fölfedezhettem köztetek ezt a rokonságot. Hogy lehet az, hogy Szlovákiában és Kolozsváron, egymástól teljesen függetlenül, egymástól szinte elzárva, két hasonló korú költő hasonlóképpen lát, gondolkodik, sőt - újra kihangsúlyozom: - egymástól függetlenül - hasonlóképpen fogalmaz meg hasonló gondolatokat saját magáról és a világról. Nálad is találkoztam például a *szétszerelt* szóval, amelyet te is - akár csak Szőcs - olyan jellegzetes kontextusban használsz. Idézem *Ősz* című versedből ezeket a sorokat: „*Szétszerelt csókák, pintyek, / szétlazult őzek szarvasok / beomlott hátú vadkanok*”. Egy *asszonyszeretőhöz* című versében pedig ezt írod: „*Tudnál-e olyan bonyolultan szeretni, ahogy én kívánlak*”; Szőcs ezt írja *Hajócsavar* című versében: „*Olyan lány kell nekem, aki örülne a hajócsavarnak*”. Nem csak hangulati rokonságot érzek a kiemelt szövegrészek között, hanem... Hogy van ez? Lelkicikben is nagyon hasonlítottok egymásra...

V. I.: A vers megírása után nem érdemes magyarázni születésének a körülményeit. Ez a vers azonban valóban konkrét élményből fakad, és az indító mondata - amit idéztél - is konkrét: az asszony számára ez kaland volt, a férje mellől elfutott, jött hozzám... szóval... nem... Semmiféle irodalmi remineszcenciák nem éltek akkor bennem. Erre a helyzetre gondoltam, ezt akartam megírni, ezt akartam számomra világosabbá tenni versben. Olyasmit kérdeztlél, amire nemigen tudok válaszolni. Nem tudom, miért ez a rokonság, miért ez a hasonlóság. Bizonyos szemléletj rokonság, hasonlóság, bizonyos törekvéseknek azonos iránya lehetséges. Másrészt pedig elképzelhető, hogy az indulatok is hasonlóképpen működnek bennünk.

K. P. J.: Én is ezt sejtem.

V. I.: Van valami ebben, mert Szőcs világában is megjelennek ilyen képek, képzetek. Az *Ősz* című versem, ez a '77-es szöveg, lehet, hogy már az ő szemléletének az ismeretében is íródott. Ezt a verset, annak idején dátum nélkül közölték, nehogy valami célzást érezzen belőle az olvasó. Az 1977-et kihagyták a cím mellől, nehogy ez a pesszimizmus dátumozott legyen. A historizmus, amiről beszéltem már, itt is érvényesül: lehet beszélni problémákról, gondokról, de légy időn kívül pesszimizista, légy a római költő sarujában pesszimizista, légy a francia forradalom bukása utáni állapotban pesszimizista...

K. P. J.: Erőltetni sem akartam, kimondani sem, most már megteszem: éppen helyzeteitek hasonlósága miatt kínálkozik a párhuzam. Aki ismeri Szócs Géza verseit és a te verseidet, nem tekinthet el ettől: nagyon sok közötk van egymáshoz. A magyarázat, amit te is érintettél az előbb: hasonló életkörülmények, hasonló élethelyzetek szülik a hasonló életérzést; és köztetek – persze – alkati hasonlóság is felfedezhető. . .

V. I.: Érdeklődési kör is. . . Kolozsvárott, beszélgetésünk egy része *Hamvas Béla* kéziratban terjesztett hagyatéka körül folyt. Nem volt véletlen.

K. P. J.: Te magad gondoltál már erre a rokonságra? Mondta még valaki?

V. I.: Nem mondta, még nem említette senki. Te mondd, és kellemesen meglep, mert Szócs Géza verseit szerettem annyira, hogy ez az összehasonlítás érzéseket keltsen.

K. P. J.: Fontos könyv a *Boszorkányszombat*, és benne *A medve alászáll* című vers. Beszéltünk már róla, de nem árt, ha másképpen is közelítünk hozzá. Nem vagyok előadó, de vagyok annyira exhibicionista, hogy szalagra mondjam magamnak ezt a verset. Születésmítosz. Keserves. Önmagad megvajúdásának a pillanatai. . . Önvajúdásaid. . . Idézek belőle: „*Mikor Atyácskám szépmivű bölcsőben alábocsátott / fekdtem nagy mendencecsonban ez az én bölcsöm / lendített csillagtól csillagig a szél kacarásztam / mikor Atyám a föld iránt eresztett / mikor megcsörrentek a láncok / szolt jó Atyám beteget aggot boltat ott lent elkerüld / A föld A föld A föld A föld A föld A föld / felszökök ujjongva magamban*”. Hihetetlen. Banalitásnak tűnik talán első látásra, első olvasásra ennek a szakasznak az indítása: ötször egymás után: A föld, A föld. . . Kihangsúlyoznám a szövegekörnyezet fantasztikusan nagy hatását; itt semmi más nincs, ötször ismétlődik ugyanaz a szó: nem talajról, nem is a gömbről van itt már szó, hanem az ellipsziszről, a pályáról.

V. I.: Nem lehet véletlen, és jó fülre, érző szemre vall, hogy ezt a sort megtaláltad. Ez valóban a „Földet”-érés verse. Az első kötetemben található szövegek absztraháltak, nyelvi irányultságúak, nyelvi „témájúak”; képei lazán társulnak. *A medve alászáll* című versben stilizálva próbáltam megfogalmazni azt, hogy „Földet” értem: abba a világba jutottam, amelyben nekem élnem kell.

K. P. J.: Élned és pusztulnod, erről is szól a vers. . .

V. I.: A váltás maga, így utólag, ellenőrizhetetlen. Úgy éreztem, hogy a Földre kell érkezennem ebből az elvont nyelvi anyagokkal, zárt képekkel tündöklő égből. Alapanyag volt hozzá, úgyszólván az én élményemet mondták el a vogul medveénekek. Az ember egy ideig titkolja a tapasztalatait, megpróbál az eszményekben, a szavakban élni; gondolja a gesztusait. A férfikor részint akkor kezdődik, amikor vállalod a tényleges tapasztalatokat. A versbéli halál, betegség, öregség hármaseleménye a Sziddharta legendakörből kerül a versbe. Számomra ez a földetés azt jelentette, hogy azt az életet próbálom versekben rögzíteni, amit tulajdonképpen élek. Ez egy ideig csak próbálkozás szinten folyt. *A medve alászáll* című könyvet egyrészt a stilizáció és az élménybeszámoló közti feszültség jellemzi; a mítosz és a napló közti feszültség. Ezen csak a későbbiekben sikerült valamit változtatnom, enyhítenem. Én is sorsdöntőnek és lényegesnek tartom *A medve alászáll* című versemet, mert ebben fogalmaztam meg először olyasmit – versben, ritmizálva –, ami korábban csak, mint elképzelés, mint igény, kép és ösztön élt bennem.

K. P. J.: Akkor sejtetted már, milyen váltás – kitelepedés, ottmaradnak a gyermekeid – következik be az életedben?

V. I.: Nem tudtam. Rögtönzésszerűen írok. Nem tudnám most elmondani, hogy öt-tíz éven belül mit fogok csinálni. Nyitott vagyok az élménynek is. Néha megtörtént, hogy elhatároztam valamit: most ezt kell írnom, ezt kell befejeznem, és leggyakrabban nem sikerült.

K. P. J.: A *Boszorkányszombat Vershez közelítve* című fejezetét, egy a *Termeszettjárók Enciklopédiájából* vett idézzettel indítod. Ha nem jelölnéd meg a forrást, gondolkodás nélkül verseid megközelítéséhez – *a vers* – megközelítéséhez írt útbaigazításnak gondolná az ember. A forrás megjelölése után sem gondolhatom másképpen, de így már érzem mögöttem a fintort. Idéznék ebből három-négy mondatot: „Ne vegyünk fel olyan öltözetet, amely suhog, vagy fűhöz, ágakhoz, kövekhez érve zizegő hangot ad. Mozdulataink legyenek hangtalanok, könnyedek és folyamatosak. Guggolva, térdgugózással, lelapulva, fedezéktől fedezékig ugrálva, kígyószerű mozgással hason kúszva, vagy könyönkünkön mászva haladjunk előre. Minden mozdulat előtt gondosan tekintsük át a terepet magunk előtt és magunk körül, és gondoljuk át előrehaladásunk további szakaszait. Lehetőleg olyan helyekre lépjünk, ahol nincsenek száraz ágak, amelyek lábunk alatt megrecsenhetnek. Hogyha mégis ilyen terepen kényszerülünk átmenni, először lépjünk mindig lábujjhegyre, és csak azután ereszkedjünk a talpunkra.” Stb. Szívem szerint teljes terjedelmében idézném a szöveget, annyira találó és ugyanakkor kikezdehetetlen, megismételhetetlen humora van.

V. I.: Első változatban nem is annyira az olvasónak szólt, mint saját magamnak. . .

K. P. J.: Hogyan írjunk verset?

V. I.: Hogyan lehet megközelíteni a verset, a vers tárgyát. . . Mint bűjcskában a rejtőzködőt. . . Mikor erre a szövegre rábukkantam, azt éreztem, hogy nem kell újra fogalmazni, semmit nem kell stilizálni, ebben a formában is azt mondja, amit én, esetleg másféle stilizációban, másféle formában elmondhatnék. Akár konkrét versnek is felfogható, elfogadható. Az idézőjel, a forrásmunka megnevezése és a cím között ironikus feszültség van.

K. P. J.: Ez a fintor benne. . .

V. I.: Igen, ezt akartam.

K. P. J.: *Abbáziai naplólap* című versedről újra a *Nem kár* indulatai jutnak eszembe. Így fejezed be: „*A napon heverészők álmosan nézték, hogy bajóra száll a nép, és elindul a tengerre, kifelé vonulva nyelvből és hazából.*”

V. I.: Ennek a versnek története van. . .

K. P. J.: Örülök, hogy ráéreztem. Érdekelne. . .

V. I.: A szöveg azok közé tartozik, amelyeknek a történetére emlékszem. Olaszországba készültem, nem kaptam útlevelet, viszont kötöttem magam ahhoz, hogy mediterrán vidékre menjek nyaralni, ez Grúzia fekete-tengeri partvidéke volt: Abházia. Épp abban az időben jelent meg *Babrat Sinkuba* könyve magyarul, a *Hirmondó*, ha jól emlékszem a címére. Ebben a könyvben egy kipusztult nép sorsát írja meg, az ubihokét. Épp az ő volt lakóterületükön voltunk elszállásolva, egy KGST-nyaralótelepen. Napozás közben eszembe jutott a könyv és az ubihok sorsa. Néztam a kirándulóhajókat, és ez a kép rögződött bennem: napoznak az emberek, süttetik a hasukat a nappal – csehek, magyarok, bolgárok, románok – és száz évvel ezelőtt épp ott történt a tragédia. Ezt minden moralizálás nélkül átéreztem. Élt ott egy nép,

és csupán két tárgy maradt belőle: egy kürt, a szuhumi múzcumban, és egy kard. Egy hétfői napon elmentünk Szuhumiba; a múzeum éppen zárva volt: nem láthattam ezt a két tárgyat sem. Személyes ügyemmé vált az, hogy egy népet egyszerűen eltüntettek. A kirándulóhajók pedig nem ok nélkül idézték emlékezetembe a kitelepítést: a múlt században, az orosz állam és a törökök megegyeztek az ubihok feje fölött: egy részüket Törökországnak adták el rabszolgának, másik részüket kiirtották. Az utolsó ubih ember, ez a hírmondó, akinek az elbeszélését irodalmi formába önti Babrat Sinkuba.

K. P. J.: Gondolod, hogy másokat is ennyire foglalkoztatnak a genocídiumok, mint bennünket?

V. I.: Mint magyart, vagy mint kisebbségit? Hogy érted azt, hogy bennünket?

K. P. J.: ...

V. I.: A veszélyeztetettség érzése, azt hiszem, történelmi okokra vezethető vissza. Egyszerűsíteniék, ha azt mondanám, hogy történelmi betegség, mert ezzel elkenném a tényleges okokat. A függőség, a történelemben elfoglalt helyzet, a határok elvesztése... A szlovákoknál is előfordul – mostanában egyre kevésbé –, mert feltörekvő kis nemzet. Nem ismerem annyira Európa kis nemzeteit, hogy általánosabban meg tudjam ezt fogalmazni, de talán mindenütt élnek ezek a féltelmek, ezek az indulatok: elveszünk, valami visszavonhatatlan történik velünk.

K. P. J.: Ugyanezt érzem egy másik... Most segíts nekem...

V. I.: *A Nem mondok halotti beszédet...*

K. P. J.: Igen, azt hiszem... ez az a versed...

V. I.: Sírnyalázók ellen írtam...

K. P. J.: Erre gondolok... Az ordások gyakori emlegetése, világbaüvöltése –, ami nyilvánvalóan valamiféle utolsó üvöltésnek készült – olyan elemi erővel akar szólni, ami nekem újra a nemzetféltő költőket juttatja eszembe.

V. I.: Ennek megint csak története van. Inkább verskeltő indulatra emlékszem. Szerkesztő koromban elég sok Fábryt méltató, Fábryt sirató, Fábryt bemutató kéziratot kaptunk. Általában –, mint afféle szerkesztőségi mindenesnek – nekem volt a feladatom, hogy ezeket a kéziratokat elolvassam, és, ha közlésre érdemesnek tartom, a főszerkesztőnek továbbadjam. Egy idő után, mikor hatalmasan összegyűltek ezek az anyagok, izléstelennek tartottam, hogy egy ember glóriájába így belekapaszkodnak ezek a senkik, akik magyarul se tudnak igazából, akik fogalmazni se tudnak, és érvényes gondolataik sincsenek... Egyszerre csak meg kellett írnom ezt a verset. Ez volt az indító élmény. Nyilván belekerült azokból a momentumokból is jó néhány, amiket te mondtál. Nem véletlenül kerültek oda a farkasok, a sírkaparó vadak.

K. P. J.: *A toronyépítő jeleket lát* című versben van két olyan sor, amit bekereteztem magamnak: „Tőlünk minden jel, s elvontság idegen, s minden, mi másra utal, idegen, mert szabadságunkra tör.” Így kiragadva, nem egészen jelzi ez a néhány sor, miről is van szó... Jel és elvontság...

V. I.: A versnek a tájékozási pontjait jelzi az alcíme is...

K. P. J.: *Rousseau és Kazinczy emlékére.*

V. I.: Az ő korukban írtak le ilyen mondatokat. Azt hiszem, szó szerint leíródtak ezek a mondatok. Ezt a helyzetet próbáltam: a felvilágosodás, mint embereket közelítő, ugyanakkor embereket egymástól eltávolító kor. A Babel-torony képzetét nem véletlenül jelzem ezekkel a nevekkel, és nem vé-

letlenül helyezem abba az időbe. Amikor olyan társadalmi, politikai erők törték a felszínre, amelyek az emberek egységesítését – Szabadságot, Testvériséget, Egyenlőséget – akarták, épp akkor tör ki Babel; akkor válnak lehetetlenné a kisközösségek, nemzeteket kellett teremteni. Ez a furcsa kettőség fogott meg. Nem véletlen a folyóképzet sem. Nem kell megcsillagoznom és megmagyaráznom: a Dunára gondoltam. A Duna mellett épül a Babel-torony. Vízióm történelmi igényű. A történelmi múlt jelzéseit mindenképpen be akartam építeni, dolgozni a versbe.

K. P. J.: *Boszorkányszombat* című kötetéről írt a *Mozgó Világ* 1983. áprilisi számában Szörényi László egy kiemelkedő dolgozatot. Ebben foglalkozik a *Lerombolt tömbház-szonett* című verseddel is: „Az olvasó valóban elbíbelődhetik a szonett romok alóli kihámozásával és eközben fokozott erővel élheti át a hiányt, a nemléte. Hogy kinek, vagy minnek a hiányát, arra nincs világos utalás. De könnyen lehet, hogy egy szeretett nőt, aki hiányban tud metafizikai minőséggé válni.”

V. I.: Hát igen, ez szerves mondat. Jó észrevételei vannak. Nem volt olyan elszánásom, hogy egy nőnek a hiányát írjam meg. Azt vettem észre, hogy olyan furcsa szonett került ki tollam alól, amelynek a rímei nehezen nevezhetők csak rímeknek. Szavakat elválasztva, félbetördelve, mégiscsak szonettforma lett belőle. Hirtelen ötlettel leromboltam ezt a furcsa, szabálytalan szonettet: sorait prózaversszerűen, folyamatosan írtam egymás mellé, azzal, hogy próbálja meg valaki újrafelépíteni: építsen jobbat helyette.

K. P. J.: A *Boszorkányszombat* című játékról Szörényi azt írja, hogy annak második része a paródia iskolája. . . Úgy rémlik, elég sokat dolgoztál rajta. . .

V. I.: Babelődtem vele. Miután a magánéletem tönkrement, úgy éreztem, hogy minden emberi kapcsolat hazug. Pokolinak, boszorkányosnak láttam az életet. Elég hosszúra nyúlt időszak volt ez. Megpróbáltam –, hogy is mondjam? – faustiáda formában feldolgozni azokat az érzéseket, amelyek akkoriban reggeli ébredés után lerohantak és nem tudtam normálisan eltölteni a napjaimat ezek miatt. Persze, egy csomó anyagot hozzáolvastam. Regősénekeket építettem be, kábítószeres élmények is belekerültek. Feldolgoztam egy ófrancia legendát is. . . Úgy indul a verses játék, mint egy kábítószeres vízió: valaki eljut ebbe a furcsa, boszorkányszombati világba, és tudatosan végeztem egy álomszerű anyaggal: fölébred a hős, aki látja ezt a boszorkányszombati világot, víziót. A torz emberi viszonylatokat akartam kifejezni. De nem volt ez olyan könnyű, hogy most könnyűszerrel azt mondhasam rá: paródia. Ha újra elolvasnám, talán kicsit derűsebb lennék. Az elnyúló munka azt is jelzi, hogy bizonytalan voltam sok mindenben: nem tudtam, lehet-e ilyet csinálni, és hogyan.

K. P. J.: Ez a kötet – a *Boszorkányszombat* – egy születéssel indul – *A medve alászáll* című verssel – és fölébredéssel fejeződik be, de közben – és most ebben a kötetben olvasható *Boszorkányszombat* című verses játékról gondolok elsősorban – a szexualitás, a szexuális élet és a kommunikálás csődjét is megfogalmazod. *Hadnagy* mondja ebben a verses játékban: „*A cogitus interruptus – / én mondom: poeta ductus – ez az izé arra jó, / mire a félig szólt szó. / S a cogitus reservatus, / mit magával hoz a státusz: / nem mondjuk ki, mi a rossz. / Használható mindkét módszer, / s megbízhatóbb, mint az óvszer. / Sőt, még pénzbe sem kerül; / fő, hogy a kék teljesül.*” A cogitus interruptusra pedig van egy szómagyarázat, lábjegyzetben: „*Igric*

játszik. Tudatosan keveri a coitus (közösülés) és a cogitus (gondolkodás) fogalmait. Neologizmusa talán a terméketlen gondolatokra vonatkozik.”

Tehát: születés, ébredés. Közben: szexualitás: csőd; kommunikálás: csőd; gondolkodás: csőd. . .

V. I.: Ezt a verses játékot szabálytalan hármasoltárnak szerkesztettem meg. Az egyik szárnya a szexualitás. Fogalmazzunk könnyvszerűen: terjedelemben ez a legnagyobb. A második része a társadalom: az iskola, az osztályok. . . ezeknek a versben kettős értelme van. A harmadik táblája ennek a hármasoltárnak az irodalom.

K. P. J.: Mindegyiket átszövi az irodalom. . .

V. I.: Igen. . . átsövik nyelvi élmények is.

K. P. J.: Maradjunk még ennél a kötetépitkezésnél, amit én nagyon tudatosnak érzek. A *medve alászáll* című verseddal, a születés mítoszával kezdem én is ezt a kötetboncolgatást, mert egy szokatlan keretet látok abban, ahogy kezded, és ahogy a Boszorkányszombat utolsó soraival zárod ezt a kötetet. Ezek a sorok így hangzanak: „Fölébredek. Hajnali mozgás az utcán. A nagy rubásszekerény tántorogva hátrál a falhoz, majd mereven megáll. A vízesés visszaváltozik falitükkörré. Szomszamosan nyúlok a vízespohár után. Lassú kortyokban fenékig iszom.” Egyértelműen rólad van szó. Ez a „fenékig iszom”, pedig jelképes is lehet: nem hinném, hogy arról a pohár vízről beszélsz. Nem azt iszod te fenékig. . .

Az utolsó sorokhoz is lábjegyzet tartozik: *E sor ,negatívjaként', lásd Rilkrét: „Innen túl sok volna, túl világos.”* Pedig a hősnek éppen ,világosság' kellene. Ez a fölébredés, tudniillik, azt sugallja, hogy szükséges egy, *A medve alászáll*-szerű folytatás. A következetesség. . .

V. I.: Igen, a fölébredés után most már álomverseket írok. Volt ugyan közben egy kötetnyi kitérő: Pozsony és a szülőföldpoémák. . . Furcsának tűnhet, de nincs ebben semmi hamisság. Az álomversek, amelyeket most írok, a teljesen fölébredt embernek a versei.

